

Òscar Mercadé, Vilanova i la Geltrú, 17 de desembre del 2015

[Text de la presentació del llibre *Viladelsac*, a la seu de l'editorial El Cep i la Nansa]

EL COSTAT FOSC DEL PARE NOEL

Com a lector de l'obra d'en Damià Bardera, vull presentar aquest nou llibre seu com una mena de mostrari del seu creador, perquè *Viladelsac* té alguna cosa d'antologia. I com que ja vaig fer [la ressenya de *Viladelsac*](#), per no repetir-me massa, incidiré en aquesta idea del llibre com una mena d'antologia que explica per què pot ser un bon començament per iniciar-se en l'obra d'en Damià Bardera. Jo, sense gairebé adonar-me'n m'he llegit set llibres seus: sis de narrativa publicats per aquesta casa, i un assaig filosòfic editat per Emboscall.

Ja des dels primers reculls de contes se li reconeix un microcosmos, un estil personal, un món «barderiana» –si ens hem de servir d'alguna etiqueta. Doncs bé: *Viladelsac* pot servir de síntesi de les seves idees i fantasies primordials. Com la pel·lícula *Big Fish* podria representar en el cinema de Tim Burton. Hi ha unes constants en la literatura d'en Bardera que fan reconoscible tot llibre seu. Algunes referències són presents a *Viladelsac*:

el poble fa pudor de fems, un parell de dits amputats de la mà dreta de l'avi, un gos que li falta un ull, gallines i conills engabiats, a les gallines els falta la meitat de les plomes i tenen poc espai, superpoblació de gats, merda de vaca.

És aquest món fictíciament real ple de personatges dels contes tradicionals, com la bruixa dolenta que li evoca l'àvia (que té una malaltia degenerativa i li tremolen les mans) o l'home del sac, «arquetip modern del no-res» –aquest és el títol de l'assaig filosòfic que li ha dedicat en Damià Bardera, doctor en Filosofia. D'éssers fantàstics com l'home del sac que tinguin com a funció espantar els

nens n'hi ha molts i amb tantes variants com indrets i comunitats humanes hi ha. Cito la breu recopilació que en fa l'Adrià Pujol, el traductor al català [nota 27 de la traducció] de l'article de l'antropòleg Claude Lévi-Strauss, "El suplici del Pare Noel", al qual em remetré més endavant:

a la Val d'Aran, tenim Jan del Gel, un personatge pelut i terrorífic que caça els nens i nenes imprudents que s'aventuren en les regions nevades, dels quals se'n menja les parts congelades, com els dits i el nas; a l'Alsàcia-Lorena, a Bèlgica i als Països Baixos, el Pare Negre o Pare Fuet (en francès) acompanya el Pare Noel quan reparteix els regals, aquesta figura vesteix de negre, tragina un sac i un fuet, amb el qual fujeteja els menuts que s'han portat malament durant l'any; aquest Pare Fuet remet al *Saginer* valencià, al *Papu* català, al *Coco* castellà o als *Crespells* baleàrics, a més de l'home del sac.

Però a mi del que m'interessa parlar-vos és d'aquest *Viladelsac*, d'aquest potent imaginari premodern, com el defineix l'Eudald Espluga al pròleg del llibre, imaginari que al meu entendre el distingeix d'altres autors i dins el qual la canalla es mostra com a comunicadora amb altres mons. A mig camí entre el no-res del qual procedeixen i el món adult. Ho hem vist moltes vegades: els petits es comuniquen amb personatges dels contes vinguts del més enllà encarregats d'emportar-se'ls, com ara l'ogre, el llop o el flautista d'Hamelin.

L'autor situa temporalment el principi de l'acció de *Viladelsac* "a mitjan octubre i fa força fred". No se sap per què una mare ha abandonat el seu fill a casa dels avis, al poble. El nen troba a faltar la mare quan les festes de Nadal són a tocar. Podria haver estat un argument dickensià, fins i tot. Un conte nadalenc ple de moralitat. Res més lluny. El nen com a narrador en primera persona mostra la indiferència moral dels infants. I és que l'home del sac —el patró de *Viladelsac*, el poble on va a parar aquest nen— és el costat fosc del Pare Noel, aquest bon jan barbut que ens visita a hores d'ara, i que, ple de sospitosos paquets i amb aquella barba que porta, ben bé podria passar per assassí-segrestador a la sala Bataclan

de París (segons la imatge simplificada i bel·licista de l'islam que connecta amb un altre cert imaginari col·lectiu).

Quines són les raons que han dut els adults a inventar l'home del sac, el Pare Noel, el terrorista gihadista? Quines són les raons que porten en Bardera a escriure allò que escriu? El que fa en Bardera és més fruit de l'observació o de la imaginació? Sembla que a *Viladelsac*, amb la descripció dels personatges i costums, tiri cap a un univers més o menys realista.

La veu narrativa, per més distanciada que sigui, és subjectiva i íntima. *Viladelsac* ens parla del temps viscut d'un nen al poble dels seus avis. Cal dir que la literatura ha captat la temporalitat, l'experiència real viscuda en un temps concret, abans que ho hagin fet els científics socials. En Damià Bardera en seria un exemple literari.

Existeix una temporalitat rítmica, un temps estacional dintre la vida rural, que trobem en aquest *Viladelsac*. Com hi viu la temporalitat aquest nen? Són experiències diàries, a la manera de dietari, no gaire transcendents. Coses que van passant. A partir de capítols breus, sense títol i amb referències temporals com poden ser el Nadal, el dia dels innocents, Sant Jordi, etc. Les vivències d'un nen al llarg de tot un any. Un any –jo que vinc de l'antropologia– és precisament el temps que necessàriament durava el treball de camp tradicional, en el qual l'antropòleg es desplaçava a una determinada comunitat i pretenia integrar-s'hi intentant copsar el conjunt d'elements que la constituïen, des dels més generals fins als més concrets.

Doncs bé: a *Viladelsac* –tot i no ser una monografia etnogràfica– hi trobem també allò que els antropòlegs han estudiat en la major part de les societats: els ritus de pas i d'iniciació, segons els quals un individu ha de dur a terme

nombroses transicions, entre la infantesa i l'edat adulta, per exemple. [Cito un fragment del llibre, p.27]

A [la reflexió de Claude Lévi-Strauss](#) a partir del suplici simbòlic al qual va ser sotmès el Pare Noel, el Nadal de 1951, a Dijon (on va ser cremat públicament), Lévi-Strauss deia que a tots els ritus iniciàtics, la “no-iniciació” no és purament un estat de privació, envernissat per la ignorància, la il·lusió o altres connotacions negatives. Segons Lévi-Strauss, es tracta d'una relació complementària entre dos grups (no-iniciats i iniciats), dels quals l'un representa als morts i l'altre als vius. I els morts són els infants, perquè ells mateixos estan o van estar morts abans de néixer. (I quan dic això no faig cap espòiler a l'estil d'*El sexto sentido* o *Los otros*). Em refereixo als no-iniciats, que viuen en la inconsciència i són més propers al no-res. Perquè el fet de conèixer el secret del Pare Noel o el de l'home del sac ens fa sentir més vius (fixem-nos en el sentit que li donem a *viu*, algú que de seguida entén les coses). [Llegeixo un altre fragment quan parla de la Cavalcada de Reis a Viladelsac, p. 42]

Viladelsac seria per tant una novel·la rural, d'aprenentatge, iniciàtica, un dietari o una novel·la d'horror fruit de l'imaginari del doctor Bardera?

Els arquetips (aquestes estructures de l'inconscient col·lectiu, que diria Jung), com l'home del sac (i altres personatges de la novel·la amb què opera l'autor), són rebuts com a referència per l'imaginari i creen conceptes i símbols en interioritzar-se. Allò que se somia, es desespera o s'enyora nodreix allò que en diem imaginari. Tot imaginari –també el del doctor Bardera– no són només imatges, sinó manifestacions d'alguna cosa que d'una altra manera no es podria veure. No és casualitat que als personatges dels seus llibres els faltin ulls o es dediqui a buidar-los-els perquè a través de l'imaginari que l'autor explora el lector pot accedir a dimensions invisibles de la realitat.

En aquest sentit, fins a quin punt l'escriptor només viu la il·lusió que realment és ell qui utilitza els records del poble i de la seva gent per escriure? És l'imaginari mateix que se serveix de l'autor a la manera d'un mèdiu? És aquest narrador-mèdiu entre la infantesa i l'edat adulta, entre el món urbà i el rural?

Per acabar, direm que l'imaginari no representa un poble de l'Empordà –en el sentit que hi és en lloc seu i parla i mostra en el seu nom–, sinó que *és* un poble de l'Empordà. Són els nens grans que juguen amb la cama ortopèdica d'un noi de la colla, l'avi que li diu cruelment al seu nét que ha vingut la mare que tant espera (quan no és veritat), el veterinari que insemina les vaques... un cop de roc al cap, com la magdalena de Proust, que ens remunta a la infància viscuda al poble.

L'imaginari, al capdavant, reposa sobre una experiència viscuda. Quan érem *nyajus* i anàvem de vacances al poble, de colònies amb l'escola o quan la mare ens hi abandonava a casa dels avis. No estic dient que la literatura d'en Damià Bardera la copiï, que ens expliqui de forma realista la seva vida a casa dels avis en un poble empordanès, sinó més aviat que la manipula per als seus propòsits –diria que alliberadors– d'un imaginari.